

Adunarea Generală

Distrib.: generală
30 decembrie 2019

Originalul: limba engleză
Tradus și revizuit de IER
(<http://ier.gov.ro/>)

Consiliul Drepturilor Omului

Cea de-a 43-a sesiune

24 februarie-20 martie 2020

Punctul 3 de pe ordinea de zi

**Promovarea și protejarea tuturor drepturilor omului, civile,
politice, economice, sociale și culturale,
inclusiv a dreptului la dezvoltare**

Dreptul la un mediu sănătos: bune practici

**Raportul Raportorului special privind chestiunea obligațiilor în
materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur,
curat, sănătos și durabil**

Rezumat

În prezentul raport, Raportorul special privind chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil descrie bunele practici urmate de state pentru a consacra dreptul de a trăi într-un mediu sigur, curat, sănătos și durabil și pentru a pune în aplicare elementele procedurale și de fond ale acestui drept. În prezent, acest drept fundamental al omului este recunoscut în legislație de peste 80% (156 din 193) din statele membre ale Organizației Națiunilor Unite. Elementele sale procedurale sunt accesul la informații, participarea publică și accesul la justiție și la căi de atac efective. Printre elementele de fond se numără aerul curat, un climat sigur, accesul la apă sigură și la instalații sanitare adecvate, o hrană sănătoasă și produsă în mod sustenabil, medii netoxice în care oamenii să trăiască, să muncească, să studieze și să își petreacă timpul liber, precum și biodiversitatea și ecosistemele sănătoase. În contextul crizei de mediu globale, este imperativ să se accelereze diseminarea și adoptarea de bune practici în materia protejării drepturilor omului.

Cuprins

	<i>Pagina</i>
I. Introducere	3
II. Procesul de colectare a bunelor practici	3
III. Bune practici pentru punerea în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil ...	4
A. Recunoașterea juridică	4
B. Elemente procedurale	5
C. Elemente de fond	9
IV. Concluzii	21
Anexe	
I. Contributorii la maratonul mondial online al cercetării (<i>researchathon</i>)	23
II. Recunoașterea juridică a dreptului la un mediu sănătos	25

I. Introducere

1. În 2018, Consiliul Drepturilor Omului l-a numit pe David R. Boyd Raportor special privind chestiunea obligațiilor în materia drepturilor omului legate de asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil. În ultimul an, Raportorul special a efectuat vizite de țară în Fiji și Norvegia (A se vedea A/HRC/43/53/Add.1 și Add.2), a prezentat Consiliului un raport tematic privind aerul curat (A/HRC/40/55) și Adunării Generale un raport tematic privind un climat sigur (A/74/161) și a găzduit o reuniune de experți cu privire la experiența și cele mai bune practici ale statelor la nivel național și regional în ceea ce privește obligațiile în materia drepturilor omului legate de mediu (A se vedea A/HRC/43/54).
2. În prezentul raport, Raportorul special evidențiază bunele practici care trebuie adoptate pentru a asigura recunoașterea și punerea în aplicare a dreptului omului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Expresia „bună practică” este folosită în sens larg pentru a include legi, politici, jurisprudență, strategii, programe, proiecte și alte măsuri care contribuie la reducerea efectelor negative asupra mediului, la îmbunătățirea calității mediului și la asigurarea realizării drepturilor omului. Bunele practici privesc atât elementele procedurale, cât și elementele de fond ale dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Elementele procedurale sunt accesul la informații, participarea publică și accesul la justiție și la căi de atac efective. Printre elementele de fond se numără aerul curat, un climat sigur, accesul la apă sigură și la instalații sanitare adecvate, hrană sănătoasă și produsă în mod sustenabil, medii netoxice în care să trăiască, să muncească, să studieze și să se joace, precum și biodiversitatea și ecosistemele sănătoase.

II. Procesul de colectare a bunelor practici

3. În aprilie 2019, Raportorul special a lansat un apel la contribuții privind bunele practici legate de punerea în aplicare a dreptului omului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Acesta mulțumește guvernelor Bosniei și Herțegovinei, Braziliei, Columbiei, Republicii Honduras, Italiei, Republicii Kazahstan, Republicii Mali, Republicii Mauritius, Mexicului, Principatului Monaco, Norvegiei, Republicii Senegal, Serbiei, Sloveniei, Suediei, Ucrainei, Ungariei, Republicii Uruguay și Republicii Bolivariene a Venezuelei pentru răspunsurile informative. O serie de organizații internaționale, organizații ale societății civile și persoane particulare au furnizat, de asemenea, informații utile.¹ La cererea Consiliului Drepturilor Omului, la 20 și 21 iunie 2019, Raportorul special a organizat, împreună cu Programul Organizației Națiunilor Unite pentru Mediu (PNUM), un seminar pentru experți, pentru a discuta despre experiențele și bunele practici ale statelor în ceea ce privește punerea în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.
4. De asemenea, Raportorul special a organizat online un maraton mondial al cercetării (*researchathon*), în cadrul căruia peste 175 de state membre ale Organizației Națiunilor Unite au prezentat sute de bune practici. Printre contributori s-au numărat oficiali guvernamentali, reprezentanți ai organismelor internaționale, organizații ale societății civile, cadre universitare, studenți, avocați și judecători (a se vedea anexa I).
5. În noiembrie 2019, Raportorul special a organizat cinci webinare regionale cu privire la rolul instituțiilor naționale pentru drepturile omului în protejarea dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil, în cooperare cu Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), PNUM, Agenția Suedeză pentru Protecția Mediului și Alianța Mondială a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului. Aceste webinare informative au oferit, de asemenea, ocazia de a identifica numeroase bune practici.
6. În prezentul raport, Raportorul special rezumă numai un subset de bune practici prezentate; acesta descrie bune practici suplimentare într-un document disponibil pe pagina

¹ Toate contribuțiile sunt disponibile la adresa www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/GoodPracticesRight2HESubmissions.aspx.

de internet aferentă mandatului său.² Toate bunele practici colectate vor fi adăugate la inventarul întocmit de titularul de mandat anterior și vor fi disponibile la adresa www.environmentalrightsdatabase.org. Există numeroase alte bune practici în afara celor abordate în prezentul raport. Practicile evidențiate de Raportorul special sunt menite să ilustreze măsurile inovatoare și exemplare adoptate pentru respectarea, protejarea și punerea în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil.

7. Aceste bune practici arată că este posibilă realizarea de progrese în domeniul mediului și al protecției drepturilor omului împotriva daunelor de mediu. Deși este încurajator faptul că atât de multe state au împărtășit o varietate atât de mare de bune practici, Raportorul special atrage atenția cu privire la riscul de a cădea în capcana unui exces de optimism. Umanitatea trece printr-o criză mondială de mediu fără precedent. Prin acțiunile lor, oamenii au provocat o situație de urgență climatică, un declin masiv al biodiversității, precum și poluarea aerului, a apei și a solului, care contribuie anual la milioane de decese premature. Este imperativ să se accelereze diseminarea și adoptarea de bune practici pentru ca societatea să devină cu adevărat sustenabilă și pentru protejarea drepturilor omului.

8. Trebuie precizat faptul că toate statele au obligații în ceea ce privește asigurarea unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil, inclusiv statele care nu au recunoscut încă dreptul la un mediu sănătos și durabil. Aceste obligații sunt descrise în detaliu în principiile-cadru prezentate Consiliului Drepturilor Omului de către titularul de mandat anterior (A/HRC/37/59, anexă).

III. Bune practici pentru punerea în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil

A. Recunoașterea juridică

9. În prezentul raport, Raportorul special se concentrează asupra punerii în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Recunoașterea juridică a acestui drept poate fi considerată în sine o bună practică, indiferent dacă ia forma unei protecții constituționale sau a ratificării unui tratat regional care include acest drept, sau dacă se realizează prin includerea acestui drept în legislația privind mediul.

10. În cooperare cu Vance Center for International Justice (Centrul Vance pentru Justiție Internațională), Raportorul special a întocmit o listă actualizată a statelor în care dreptul la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil este recunoscut de lege (a se vedea anexa II). Acest drept beneficiază de protecție constituțională în 110 state. Protecția constituțională a drepturilor omului este esențială întrucât constituția reprezintă legea supremă din cadrul unui sistem juridic intern. În plus, constituția joacă un rol cultural important, reflectând valorile și aspirațiile unei societăți.

11. Dreptul la un mediu sănătos este inclus în mod explicit în tratate regionale ratificate de 126 de state: Carta africană a drepturilor omului și popoarelor (52 de state părți), Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la luarea deciziei și accesul la justiție în probleme de mediu (Convenția de la Aarhus) (45 de state părți), Protocolul adițional la Convenția americană a drepturilor omului în domeniul drepturilor economice, sociale și culturale (Protocolul de la San Salvador) (16 state părți) și Carta arabă a drepturilor omului (16 state părți). La 1 decembrie 2019, cinci state din America Latină și Caraibe ratificaseră Acordul regional privind accesul la informație, participarea publică și accesul la justiție în probleme de mediu (Acordul de la Escazú), însă acest tratat recent prevede că sunt necesare 11 ratificări pentru a intra în vigoare. Zece state au adoptat

² *Additional Good Practices in the Implementation of the Right to a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment*. Documente disponibile la www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/Annualreports.aspx.

Declarația privind drepturile omului a Asociației Națiunilor din Asia de Sud-Est, care nu are caracter obligatoriu.

12. De asemenea, este important să fie adoptate și puse în aplicare legi menite să asigure respectarea, protejarea și punerea în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. 101 state au încorporat acest drept în legislația națională. Bune practici deosebit de utile există în Africa de Sud, Argentina, Brazilia, Columbia, Costa Rica, Filipine, Franța și Portugalia, unde dreptul la un mediu sănătos este un principiu unificator care se regăsește în textele de lege, reglementări și politici.

13. În total, peste 80% din statele membre ale Organizației Națiunilor Unite (156 din 193) recunosc din punct de vedere juridic dreptul la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Raportorul special a colectat textele dispozițiilor constituționale și legislative care recunosc acest drept.³

B. Elemente procedurale

1. Accesul la informații cu privire la mediu

14. Accesul la informație este un drept al omului recunoscut pe scară largă și este esențial ca oamenii să își poată proteja și apăra drepturile omului împotriva efectelor potențial dăunătoare asupra mediului. Unele state au instituit legi, politici și programe care facilitează accesul la informațiile cu privire la mediu. Astfel, dreptul de acces la informații cu privire la mediu este garantat de constituție în cel puțin 20 de state (precum Albania, Argentina, Azerbaidjan, Belarus, Statul Plurinațional al Boliviei, Brazilia, Cehia, Franța, Norvegia și Ucraina).

15. Alte state au adoptat legi care prevăd în mod expres accesul la informații despre mediu la prețuri accesibile. De exemplu, în Norvegia, Legea privind informațiile cu privire la mediu recunoaște dreptul fiecărei persoane de a obține o gamă largă de informații despre mediu de la entitățile publice și private, sub rezerva unor excepții specificate, care trebuie să fie interpretate în sens restrâns. În Slovenia, Legea privind mediul precizează faptul că informațiile referitoare la mediu sunt publice și că toți oamenii au dreptul să aibă acces la aceste informații.

16. Un număr tot mai mare de state au creat site-uri web care oferă informații cuprinzătoare cu privire la mediu. În Uruguay a fost creat un observator național pentru mediu care permite organizarea și diseminarea tuturor informațiilor disponibile cu privire la mediu în cadrul unui portal unic.⁴ Au fost puși la punct indicatori de mediu care servesc la identificarea atât a tendințelor în ceea ce privește măsurarea evoluției factorilor care arată starea mediului, cum ar fi emisiile poluante, deșeurile, efectele asupra calității apei, a aerului, a solului și a biodiversității, cât și a măsurilor de protecție și răspuns elaborate de guverne. Observatorul le pune la dispoziție cercetătorilor informații privind amenajarea teritoriului și gestionarea ecologică a bazinelor hidrografice și a acviferelor, precum și rapoarte tehnice și date deschise. Una dintre caracteristicile inovatoare ale observatorului este faptul că le oferă cetățenilor posibilitatea de a raporta, printr-o procedură simplă, potențialele încălcări ale dreptului mediului. Cetățenii pot de asemenea să facă schimb de informații cu privire la observarea speciilor de animale sălbatice și monitorizarea apelor costiere. Un observator similar în materie de mediu există în El Salvador.

17. Ungaria dispune de un sistem național cuprinzător de informații privind mediul. Institutul național de sănătate publică pune la dispoziție online date actualizate cu privire la calitatea aerului, a apei potabile și a apei pentru scăldat, nivelurile de polen și alți factori care prezintă un potențial risc pentru sănătate.⁵ Franța, Macedonia de Nord, Norvegia și Suedia au de asemenea site-uri excelente cu informații cuprinzătoare despre starea mediului.

³ A se vedea www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Right2HE/Pages/national.aspx.

⁴ A se vedea www.dinama.gub.uy/oan/.

⁵ A se vedea <http://oki.antsz.hu/>.

18. Fiji, Kiribati, Insulele Marshall, Statele Federate ale Microneziei, Nauru, Palau, Papua Noua Guinee, Samoa, Insulele Solomon, Tonga, Tuvalu și Vanuatu colaborează, prin intermediul unei rețele a insulelor din Pacific de instrumente naționale și regionale (fonduri de date, instrumente de raportare și site-uri publice), pentru monitorizarea, evaluarea și analiza informațiilor referitoare la mediu, cu scopul de a sprijini procesul de planificare și elaborarea de previziuni în materie de mediu și de a asigura respectarea obligațiilor de raportare.⁶

19. Datele privind substanțele toxice constituie un alt tip de informații importante referitoare la mediu. Protocolul privind registrele emisiilor și transferului de poluanți la Convenția de la Aarhus impune celor 35 de state părți să colecteze și să publice informații privind poluarea generată de instalațiile industriale. Aceste informații trebuie să fie colectate anual și să fie puse la dispoziția publicului în mod gratuit și ușor de utilizat și trebuie să includă cel puțin 86 de poluanți menționați în protocol. Canada, Mexic și Statele Unite ale Americii au, de asemenea, registre cuprinzătoare ale emisiilor de poluanți.

20. Un număr tot mai mare de state, inclusiv Ungaria, Kazahstan și Turcia, publică periodic rapoarte naționale cu privire la starea mediului. Kazahstanul publică de asemenea buletine lunare privind subiecte legate de starea mediului și utilizarea resurselor naturale. Republica Sudanul de Sud a publicat primul raport privind starea mediului și perspectivele de viitor la numai o lună după obținerea independenței.

21. Legile din Armenia, Azerbaidjan, Brazilia, Republica Coreea, Filipine, Muntenegru, Portugalia și Senegal impun guvernului să asigure o educație în domeniul mediului. De exemplu, în Muntenegru, Legea privind protecția naturii (2016) prevede că „importanța și necesitatea protejării naturii trebuie să fie evidențiate în cadrul sistemului educațional, de la învățământul preșcolar până la cel universitar”. După adoptarea unei politici naționale privind schimbările climatice, Ghana pune în aplicare, în prezent, o strategie națională de educație în domeniul schimbărilor climatice. În programele școlare pentru învățământul primar vor fi incluse ore privind schimbările climatice, în scopul sensibilizării elevilor cu privire la problemele de mediu.

2. Participarea publică la luarea deciziilor în materie de mediu

22. Asigurarea unei participări ample/pe scară largă a publicului, care să fie favorabilă incluziunii și să țină seama de aspectele legate de gen, nu numai că este o obligație în materie de drepturi ale omului, ci contribuie la obținerea unor rezultate mai bune.

23. În 2005, Franța a consacrat în constituția sa dreptul publicului de a participa la deciziile referitoare la mediu. Consiliul economic, social și de mediu (*Le Conseil économique, social et environnemental*) este o adunare consultativă care promovează dialogul și cooperarea între diferite grupuri de părți interesate, pentru a garanta că politicile publice reflectă o diversitate de opinii. Comisia Națională pentru Dezbateri Publice (*La Commission nationale du débat public*) organizează dezbateri publice cu privire la propunerile de proiecte majore de dezvoltare, cum ar fi construirea de reactoare nucleare, căi ferate, autostrăzi, baraje hidroelectrice, stadioane sportive și instalații de depozitare a deșeurilor radioactive sau montarea unor conducte de distribuție a gazelor naturale. Între 2002 și 2014, Comisia a organizat 70 de dezbateri publice și 800 de reuniuni, la care au participat aproximativ 150 000 de persoane.

24. În Slovenia, Legea privind mediul menționează explicit dreptul publicului de a participa la o gamă largă de proceduri legate de protecția mediului. În Ungaria există legi care garantează, de asemenea, implicarea publicului la procesele decizionale privind mediul.

25. În Norvegia, Legea privind informațiile referitoare la mediu cuprinde dispoziții privind participarea publică la luarea deciziilor legate de mediu, în timp ce Legea privind amenajarea teritoriului și construcțiile oferă locuitorilor numeroase posibilități de a promova planuri locale axate pe sustenabilitate. În 2014 a fost publicat un ghid național

⁶ A se vedea www.sprep.org/inform/data-portals.

privind participarea publică la amenajarea teritoriului, în care s-a acordat o atenție specială protecției intereselor grupurilor vulnerabile. În 2018, Norvegia a adoptat o nouă lege privind administrația locală, care impune tuturor autorităților locale și regionale să înființeze trei consilii care să reprezinte tinerii, persoanele în vârstă și persoanele cu dizabilități. Norvegia a oficializat, de asemenea, procedura de consultare cu populația indigenă Sami în 2005, asigurând astfel punerea în aplicare a dreptului populațiilor indigene de a participa la procesele decizionale.

26. În 2017, Finlanda a creat Grupul de tineri pentru Agenda 2030, menit să promoveze Obiectivele de Dezvoltare Durabilă și care participă la activitățile naționale de planificare și punere în aplicare a acestora. Grupul de tineri pentru Agenda 2030 este alcătuit din 20 de persoane, cu vârste cuprinse între 15 și 28 de ani, care provin din medii diverse, din toate regiunile Finlandei. Grupul a organizat o dezbatere privind schimbările climatice pentru candidații la președinție și, în 2019, un summit al tinerilor privind clima, la care au participat 500 de tineri.

27. Un aspect esențial al participării publice implică protecția apărătorilor drepturilor omului din domeniul mediului, care sunt adesea hărțuiți, intimidați, incriminați sau chiar uciși. În 2018, Mali a adoptat Legea nr. 2018-003 care oferă protecție apărătorilor drepturilor omului, inclusiv ecologiștilor. Burkina Faso și Republica Côte d'Ivoire au adoptat, de asemenea, legi care protejează apărătorii drepturilor omului.⁷

28. În 2015, Honduras a adoptat o nouă lege care a înființat un mecanism național de protejare a drepturilor apărătorilor drepturilor omului, ale jurnaliștilor și ale judecătorilor. În 2016, au fost adoptate regulamente conexe. În 2018, a fost înființat Biroul Procurorului Special pentru protecția apărătorilor drepturilor omului, a jurnaliștilor, a altor profesioniști din domeniul media și a membrilor sistemului de justiție, alcătuit din șase procurori, patru procurori adjuncți și 10 investigatori (a se vedea A/HRC/40/60/Add.2). Aceste măsuri pozitive au fost luate ca răspuns la asasinarea unor militanți de notorietate și pentru a pune în aplicare recomandările făcute de Comisia interamericană pentru Drepturile Omului. În 2019, șapte bărbați au fost condamnați la cel puțin 30 de ani de închisoare pentru rolul pe care l-au jucat în asasinarea lui Berta Cáceres, un apărător indigen al mediului.

29. În Peru, planul național pentru drepturile omului (pentru 2018-2021) subliniază rolul vital pe care îl au apărătorii drepturilor omului. În 2019, Ministerul Justiției a elaborat un protocol care garantează protecția apărătorilor drepturilor omului. Scopul acestuia este de a promova recunoașterea apărătorilor drepturilor omului, de a lua măsuri speciale pentru protejarea persoanelor aflate în pericol, de a face progrese în ceea ce privește punerea în aplicare a unor măsuri preventive și de a asigura anchetarea promptă și eficientă a amenințărilor la adresa apărătorilor. Pentru prima dată în istoria justiției peruane, procurorul solicită o pedeapsă de 35 de ani de închisoare pentru doi oameni de afaceri și trei tăietori de lemne implicați în asasinarea a patru apărători indigeni ai drepturilor omului legate de mediu.⁸

3. Accesul la justiție

30. Bunele practici în ceea ce privește accesul la justiție și căile de atac efective sunt menite să faciliteze depășirea a trei obstacole majore: dificultățile legate de recunoașterea calității procesuale, barierele economice și lipsa competențelor juridice în probleme de mediu. În majoritatea statelor în care dreptul la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil este recunoscut în constituție, persoanele particulare și organizațiile neguvernamentale au calitatea procesuală de a iniția o acțiune în justiție cu privire la încălcarea acestui drept sau a legilor din domeniul mediului (de exemplu, în Argentina, Columbia, Costa Rica, India, Portugalia, România și Slovenia).

31. În întreaga lume, există, la nivel național și subnațional, peste 1 000 de curți și tribunale specializate în probleme de mediu. Aceste organisme judiciare și cvasi-judiciare prezintă avantaje precum: expertiză juridică și științifică sporită, procese simplificate,

⁷ A se vedea Front Line, *Front Line Defenders: Global Analysis 2018*, 2019.

⁸ A se vedea www.voanoticias.com/a/peru-fiscalia-asesinato-ambientalistas-/5148352.html.

flexibilitate, folosirea unor metode alternative de soluționare a litigiilor, competență extinsă, transparența regulilor privind calitatea procesuală (eligibilitatea de a intenta o acțiune), caracterul efectiv al căilor de atac și competențe efective de executare, precum și caracterul unic al instrumentelor de gestionare a cauzelor.⁹ Pot fi menționate cu titlu de exemplu Tribunalul Verde Național (*National Green Tribunal*) din India, instanțele cu competențe în materia litigiilor de mediu și funciare (*Environment and Land Courts*) și Tribunalul Național pentru Mediu (*National Environmental Tribunal*) din Kenya și instanțele competente pentru soluționarea litigiilor de mediu și funciare din Suedia.

32. Potrivit Alianței Mondiale a Instituțiilor Naționale pentru Drepturile Omului, peste 100 de state au înființat instituții naționale pentru drepturile omului, sub forma unei comisii pentru drepturile omului sau a unui ombudsman pentru drepturile omului.¹⁰ Aceste instituții au, în general, două funcții esențiale: examinarea independentă a raportului de țară privind situația drepturilor omului și soluționarea plângerilor sau cererilor individuale referitoare la încălcări ale drepturilor omului. Unele instituții naționale pentru drepturile omului (precum cele din Austria, Chile, Cehia, Ungaria, Kenya și România) sunt, de asemenea, abilitate să inițieze o procedură împotriva statului sau să intervină în acțiunile intentate împotriva statului în numele unor comunități ale căror drepturi sunt încălcate.

33. În Costa Rica există trei instituții exemplare care asigură accesul la justiție. În primul rând, biroul unui ombudsman independent protejează drepturile cetățenilor, asigurându-se că sectorul public îndeplinește standardele stabilite de constituție, legi, tratate și principiile generale de drept, precum și standardele de moralitate și standardele justiției. Biroul poate, fie din proprie inițiativă, fie la cerere, să investigheze plângerile privind pretinse încălcări ale drepturilor omului de către autoritățile publice, să inițieze proceduri judiciare sau administrative pentru soluționarea încălcărilor respective, să participe la dezbateri parlamentare sau să examineze propuneri legislative. O mare parte din activitățile ombudsmanului din ultimii ani au privit probleme de mediu, inclusiv dreptul constituțional la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Columbia, Croația și Portugalia au, de asemenea, ombudsmani care sunt activi în domeniul mediului.

34. În al doilea rând, Tribunalul administrativ pentru mediu are competența de a examina plângerile privind încălcarea oricărei legi care protejează mediul și resursele naturale. Tribunalul poate efectua vizite la fața locului pentru a stabili natura daunelor de mediu, poate impune măsuri provizorii de protecție, precum și amenzi și sancțiuni administrative pentru a elimina sau a atenua efectele daunelor de mediu.

35. Al treilea element al asigurării accesului la justiție în cazuri legate de dreptul la un mediu sănătos este Camera Constituțională a Curții Supreme, care a aplicat acest drept într-o serie de cauze referitoare la concesiunile miniere, pulverizarea aeriană a pesticidelor, substanțele toxice, defrișările, ecoturismul, protecția parcurilor naționale, exploatarea lemnului în habitatul speciilor pe cale de dispariție și poluarea apelor subterane.

36. În temeiul legislației indoneziene (Legea 32/2009 privind protecția și managementul mediului), orice persoană are dreptul de acces la informații, dreptul de a participa la procesul decizional în materie de mediu și dreptul la căi de atac efective, dacă suferă un prejudiciu ca urmare a degradării mediului. Curtea Supremă a adoptat politici care impun ca toate cauzele referitoare la mediu să fie soluționate de un judecător care deține o certificare în domeniul mediului (obținută în urma unei formări specializate).

37. Atunci când populația nu are acces la justiție și/sau la căi de atac efective la nivel național, instanțele, tribunalele și comitetele regionale pot juca un rol important. Comisia Africană pentru Drepturile Omului și ale Popoarelor¹¹, Curtea interamericană a Drepturilor

⁹ George Pring și Catherine Pring, *Environmental Courts & Tribunals: A Guide for Policy Makers*, UNEP, 2016.

¹⁰ A se vedea <https://nhri.ohchr.org/EN/Pages/default.aspx>.

¹¹ Social and Economic Rights Action Centre and Centre for Economic and Social Rights (Centrul de Acțiune pentru drepturile sociale și economice și Centrul pentru drepturile sociale și economice) împotriva Nigeriei (comunicarea nr. 155/96), 2001.

Omului¹², Curtea Europeană a Drepturilor Omului¹³, Comitetul European al Drepturilor Sociale¹⁴ și Comitetul pentru controlul conformității cu dispozițiile Convenției de la Aarhus s-au pronunțat în cauze în care a fost invocat dreptul la un mediu sănătos.

C. Elemente de fond

1. Aer curat

38. La nivel mondial, 9 din 10 persoane trăiesc în zone în care nu sunt respectate orientările Organizației Mondiale a Sănătății privind calitatea aerului. Poluarea aerului provoacă 7 milioane de decese premature anual, din care 600 000 sunt copii cu vârsta sub 5 ani. Peste 2 miliarde de oameni încă folosesc sisteme de gătit poluante.

39. Pentru a proteja dreptul la un aer curat, componentă a dreptului la un mediu sănătos, statele trebuie să adopte șapte măsuri esențiale, și anume: (a) să monitorizeze calitatea aerului și impactul acestuia asupra sănătății oamenilor; (b) să analizeze sursele de poluare atmosferică; (c) să pună la dispoziția publicului informații, inclusiv avize de sănătate publică; (d) să elaboreze legi, reglementări, standarde și politici privind calitatea aerului; (e) să elaboreze planuri de acțiune privind calitatea aerului la nivel local și național și, dacă este necesar, la nivel regional; (f) să pună în aplicare planuri de acțiune privind calitatea aerului și să asigure respectarea standardelor; (g) să evalueze progresul și, dacă este necesar, să consolideze planurile menite să asigure respectarea standardelor (A/HRC/40/55). Astfel cum demonstrează bunele practici descrise mai jos, multe state depun eforturi susținute pentru îmbunătățirea calității aerului și protejarea dreptului cetățenilor lor de a trăi într-un mediu sănătos și durabil (pentru alte bune practici legate de aerul curat, cum ar fi eliminarea progresivă a utilizării cărbunelui în producția de energie electrică, creșterea producției de energie electrică din surse regenerabile și trecerea la mijloace de transport cu emisii zero, a se vedea punctele 48–72 de mai jos).

40. Multe state, printre care Azerbaidjan, Statul Plurinațional al Boliviei, Iordania, Kuwait, Liban, Mali, Maroc și Qatar, creează sau îmbunătățesc rețele de monitorizare a calității aerului.

41. Macedonia de Nord are un portal public privind calitatea aerului, care conține informații referitoare la măsurile de îmbunătățire a calității aerului, transportul durabil, practici mai puțin poluante de încălzire a locuințelor, pragurile de alertă stabilite pentru anumiți poluanți și sfaturi în materie de sănătate din partea institutului de sănătate publică. Portalul oferă de asemenea informații cu privire la monitorizarea calității aerului, legi și politici, proiecte și registrele de emisii.

42. Republica Dominicană, Franța și Filipine recunosc în mod explicit dreptul de a respira aer curat. În India și Pakistan, instanțele au clarificat faptul că dreptul de a respira aer curat este protejat prin constituție, întrucât acesta este esențial pentru dreptul la viață și la sănătate. În Liban, Strategia Națională pentru Gestionarea Calității Aerului prevede că „fiecare cetățean are dreptul de a se bucura de un aer curat”.

43. Există probe incontestabile care sugerează că adoptarea și punerea în aplicare a unor reglementări stricte privind calitatea aerului salvează vieți și previn bolile. De la adoptarea *Clean Air Act* (Legea privind calitatea aerului) în 1970, economia americană a crescut cu 262% (calculată pe baza creșterii PIB-ului), obținându-se totodată o reducere medie de 73% a celor șase poluanți atmosferici principali. Costurile implicate de *Clean Air Act* se ridică la miliarde de dolari, în timp ce beneficiile sunt de o mie de miliarde de dolari.¹⁵ Reducerea

¹² Avizul consultativ OC-23-17, 15 noiembrie 2017.

¹³ *Tătar împotriva României*, cererea nr. 67021/01, hotărârea din 27 ianuarie 2009, pct. 107 și 112.

¹⁴ *Marangopoulos Foundation for Human Rights (Fundația Marangopoulos pentru drepturile omului) împotriva Greciei*, plângerea nr. 30/2005, decizie cu privire la fond, 6 decembrie 2006, pct. 195.

¹⁵ A se vedea *The Benefits and Costs of the Clean Air Act from 1990 to 2020* (Beneficiile și costurile Legii privind combaterea poluării atmosferice din 1990 până în 2020), United States Environmental Protection Agency (Agenția Statelor Unite pentru Protecția Mediului), 2011.

poluării atmosferice din California a avut ca rezultat îmbunătățirea semnificativă a funcției pulmonare la copii.¹⁶

44. Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Costa Rica, Croația, Singapore, Slovacia și Turkmenistan au adoptat recent legi sau reglementări mai stricte privind calitatea aerului. În Bahrain, Columbia, Irlanda, Kuwait, Muntenegru și Uruguay sunt în curs de elaborare sau de punere în aplicare planuri naționale de acțiune pentru îmbunătățirea calității aerului.

45. Poluarea aerului din gospodării, prin utilizarea unor mașini de gătit ineficiente pe bază de biomasă, kerosen și cărbune, provoacă milioane de decese premature în fiecare an. Femeile și copiii sunt cei mai expuși la riscuri. Cele mai rapide progrese în ceea ce privește adoptarea unor metode de gătit curate, pe bază de gaz petrolier lichefiat, gaze naturale furnizate prin conducte sau electricitate, au fost realizate în India, Indonezia, Pakistan, Sudan și Vietnam.¹⁷

46. Două inițiative care au îmbunătățit în mod considerabil calitatea aerului în multe țări sunt eliminarea treptată a benzinei cu plumb și reducerea semnificativă a conținutului de sulf din combustibilii pentru transport. Aceste măsuri au adus enorme beneficii pentru sănătate și mediu, precum și beneficii economice, a căror valoare este estimată la trilioane de dolari.¹⁸

47. În orașele mari din țări precum Germania, Regatul Unit, China și Mexic au fost create zone cu emisii scăzute de dioxid de carbon pentru a reduce poluarea generată de autovehicule și pentru a proteja sănătatea publică. Accesul în zonele cu emisii scăzute este restricționat la vehiculele ale căror emisii îndeplinesc standarde specifice.

2. Un climat sigur

48. Din cauza activităților umane, concentrațiile de gaze cu efect de seră din atmosferă se află la cel mai înalt nivel de milioane de ani, provocând schimbări climatice și o serie de efecte devastatoare, de la secetă și inundații la creșterea nivelului mării și la fenomene meteorologice extreme. Înaltul Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a atras atenția asupra faptului că „lumea nu s-a confruntat niciodată cu o amenințare de asemenea amploare la adresa drepturilor omului”.¹⁹

49. Incluziunea istorică a drepturilor omului în Acordul de la Paris a arătat faptul că drepturile omului ar trebui să se afle în centrul tuturor politicilor climatice, inclusiv în ceea ce privește legislația în materie de mediu, strategiilor de adaptare la schimbările climatice și de atenuare a acestora, finanțarea politicilor și strategiilor privind mediul, precum și pierderile și prejudiciile.

50. În prezent, nouă state includ în constituțiile lor responsabilități legate de schimbările climatice: Republica Côte d'Ivoire, Cuba, Republica Dominicană, Ecuador, Thailanda, Tunisia, Republica Bolivariană a Venezuelei, Vietnam și Zambia. Proiectele de constituție elaborate de Gambia și Yemen includ, de asemenea, referiri la abordarea problemei schimbărilor climatice.

¹⁶ W. James Gauderman, Robert Urman, Edward Avol și alții, *Association of improved air quality with lung development in children* (Asocierea îmbunătățirii calității aerului cu dezvoltarea plămânilor la copii), *New England Journal of Medicine*, vol. 372, pp. 905–913.

¹⁷ *Tracking SDG 7: The Energy Progress Report 2018* (Monitorizarea progreselor înregistrate în îndeplinirea Obiectivului de dezvoltare durabilă 7: Raportul pe 2018 privind domeniul energiei), Agenția Internațională a Energiei (International Energy Agency), Banca Mondială și alții, 2019.

¹⁸ Elise Gould, *Childhood lead poisoning: conservative estimates of the social and economic benefits of lead hazard control* (Intoxicația cu plumb la copii: estimări prudente privind beneficiile sociale și economice ale măsurilor de control al riscului de intoxicație din cauza expunerii la vopsele pe bază de plumb), *Environmental Health Perspectives*, vol. 117, nr. 7 (iulie 2009), pp. 1162–1167.

¹⁹ „Climate change is greatest ever threat to human rights, UN warns” (Schimbările climatice reprezintă cea mai mare amenințare la adresa drepturilor omului care a existat vreodată, avertizează ONU), *Guardian*, 9 septembrie 2019.

51. Aproximativ 140 de state au adoptat un cadru juridic privind clima.²⁰ Cele mai bune legi stabilesc obiective îndrăznețe, termene și mecanisme de responsabilizare.²¹ De exemplu, în Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, *The Climate Change Act* (Legea privind schimbările climatice) impune reducerea nivelului emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 80% până în 2050, față de nivelurile din 1990, prin impunerea de plafoane de emisii obligatorii din punct de vedere juridic, respectarea bugetului de carbon și diverse programe. Alte state, precum Danemarca, Franța, Mexic, Norvegia și Suedia, au preluat elemente din această lege britanică. În Peru, legea-cadru privind schimbările climatice (2018) impune să se țină seama de schimbările climatice la luarea deciziilor privind cheltuielile publice, la toate nivelurile de guvernare.

52. Planurile pe termen lung ce vizează reducerea considerabilă a emisiilor până în 2050 le oferă investitorilor o perspectivă esențială, precum și certitudinea că economiile se vor baza din ce în ce mai puțin pe combustibilii fosili în următoarele trei decenii. Treisprezece state au transmis Organizației Națiunilor Unite planuri de decarbonizare pe termen lung: Benin, Canada, Cehia, Fiji, Franța, Germania, Japonia, Insulele Marshall, Mexic, Portugalia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și Statele Unite ale Americii și Ucraina.²² Strategia pentru 2050 privind schimbările climatice, adoptată de Insulele Marshall, pune accentul pe o abordare bazată pe drepturi, în timp ce planurile Republicii Fiji și Mexicului fac multiple trimiteri la drepturile omului.

53. Din ce în ce mai multe state prevăd în legislație termene precise pentru atingerea obiectivului de zero emisii nete de carbon, cum ar fi Norvegia (2030), Finlanda (2035), Suedia (2045), Franța (2050), Noua Zeelandă (2050) și Regatul Unit (2050). Bhutan înregistrează deja valori negative ale emisiilor de dioxid de carbon și intenționează să își mențină neutralitatea din punctul de vedere al emisiilor de dioxid de carbon. Costa Rica, Fiji, Irlanda, Islanda, Insulele Marshall, Portugalia și Uruguay și-au asumat angajamente similare, dar care nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic. Recent, Danemarca a ridicat ștacheta prin stabilirea obiectivului de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră cu 70% până în 2030.

54. Zeci de state și-au redus substanțial emisiile de gaze cu efect de seră, fruntașele fiind Cehia, Danemarca, Regatul Unit, Slovacia și Ungaria, țări în care emisiile au scăzut cu peste 30% în perioada 1990-2017.²³ Alte state părți incluse în anexa I la Acordul de la Paris, care au înregistrat progrese (și anume, cele care au obținut o scădere cu cel puțin 20% a emisiilor începând din 1990), includ Belgia, Croația, Estonia, Finlanda, Germania, Luxemburg, Portugalia, România și Suedia.²⁴ Suedia a redus emisiile cu 26% începând din 1990-2017, înregistrând totodată o creștere a PIB-ului cu 75% în aceeași perioadă.

55. Filipine, Guatemala, Mexic și Maroc oferă exemple de texte legislative privind schimbările climatice, care țin seama de egalitatea de gen. În Mexic, Legea Generală privind Schimbările Climatice pune accent în special pe egalitatea de gen și emanciparea femeii. În Filipine, Legea din 2009 privind schimbările climatice impune statului să integreze „o abordare care să țină seama de aspectele legate de gen și să fie favorabilă copiilor și celor săraci” în toate măsurile, planurile și programele privind schimbările climatice și energia regenerabilă.

²⁰ *Global trends in climate change legislation and litigation: 2018 snapshot* (Tendențe globale în legislația privind schimbările climatice și soluționarea litigiilor în materie: O privire de ansamblu asupra anului 2018), Grantham Research Institute on Climate Change and the Environment (Institutul de Cercetare Grantham privind Schimbările Climatice și Mediul).

²¹ Alina Averchenkova, *Legislating for a low carbon and climate resilient transition: learning from international experiences* (Legiferarea tranziției către o economie cu emisii reduse de dioxid de carbon și reziliență la schimbările climatice: Să învățăm din experiențele internaționale), Elcano Policy Paper, 2019.

²² A se vedea <https://unfccc.int/process/the-paris-agreement/long-term-strategies>.

²³ Corinne Le Quééré et al., *Drivers of declining CO2 emissions in 18 developed economies* (Factori promotori ai scăderii emisiilor de dioxid de carbon în 18 economii dezvoltate), *Nature Climate Change*, vol. 9, 2019, pp. 213–217.

²⁴ A se vedea https://di.unfccc.int/time_series.

56. Uruguay a realizat o muncă exemplară în ceea ce privește integrarea drepturilor omului atât în procesul de elaborare a politicilor privind schimbările climatice, cât și în conținutul politicilor respective, cum ar fi planul național privind schimbările climatice. Această integrare este rezultatul unui parteneriat între Ministerul Locuințelor, Amenajării Teritoriului și Mediului (*Ministry of Housing, Territorial Planning and Environment*) și Secretariatul pentru Drepturile Omului al Președinției (*Secretariat of Human Rights of the Office of the President*).

57. Contribuțiile stabilite la nivel național includ angajamentele asumate de state în temeiul Acordului de la Paris pentru un ciclu de cinci ani. În primul an, 24 din aceste contribuții au ținut seama de drepturile omului. Șaptesprezece state s-au angajat să adopte o abordare bazată pe drepturile omului în ceea ce privește acțiunile de combatere a schimbărilor climatice: Statul Plurinațional al Boliviei, Brazilia, Ciad, Chile, Costa Rica, Ecuador, Filipine, Georgia, Guatemala, Guyana, Honduras, Malawi, Insulele Marshall, Mexic, Maroc, Sudanul de Sud și Uganda. Șapte state – Cuba, El Salvador, Indonezia, Nepal, Republica Bolivariană a Venezuelei, Yemen și Zimbabwe – au precizat că drepturile omului sunt un element esențial al cadrului juridic în care vor fi luate măsuri. Contribuțiile stabilite la nivel național din partea a peste 50 de state abordează probleme de gen, participarea și emanciparea femeilor, în timp ce contribuțiile din alte 19 state includ referiri la populațiile indigene și/sau cunoștințele tradiționale.²⁵

58. În 2017, Franța a adoptat o lege care interzice exploatarea și extracția de noi combustibili fosili și impune încheierea proiectelor existente până în 2040 (inclusiv cele din teritoriile franceze de peste mări). Cu câțiva ani înainte, o lege care interzicea exploatarea gazelor de șist prin fracturare hidraulică, a fost contestată în instanță de o întreprindere, dar a fost validată de *Conseil constitutionnel* (Consiliul Constituțional).

59. Costa Rica (prin Decretul executiv nr. 41578) și Belize [prin Legea din 2017 privind operațiunile petroliere (Moratoriu asupra explorărilor în zonele maritime)] au fost primele state care au interzis orice activitate de explorare și exploatare offshore a petrolului și gazelor, indicând astfel calea de urmat în domeniul climei și protejând totodată ecosistemele marine. Danemarca și Noua Zeelandă au stabilit, de asemenea, limite privind explorarea petrolului și gazelor.²⁶

60. Într-un raport special intitulat *Încălzirea globală cu 1,5 °C*, Grupul interguvernamental de experți privind schimbările climatice a concluzionat că un climat sigur necesită reducerea cu două treimi a producției de energie pe bază de cărbune până în 2030 și eliminarea aproape în totalitate a acesteia până în 2050.²⁷ În 2017, Canada și Regatul Unit au lansat inițiativa *Powering Past Coal Alliance*, iar acestora li s-au alăturat 28 de state și 22 de autorități subnaționale care s-au angajat să pună capăt utilizării cărbunelui pentru a genera electricitate până în 2030 sau, în unele state, să nu mai utilizeze niciodată cărbunele pentru a produce electricitate.²⁸ În 2019, Finlanda a adoptat Legea nr. 416/2019 care interzice utilizarea cărbunelui pentru producerea de electricitate și pentru încălzire, începând cu 1 mai 2029.

61. Spania și Germania au început să elimine treptat industria cărbunelui și au pus în aplicare strategii de tranziție echitabile pentru lucrători.²⁹

62. Scăderea spectaculoasă a costului energiei regenerabile accelerează tranziția către producerea de energie din surse nepoluante. În prezent, în multe țări, energia eoliană și solară furnizează o electricitate mai ieftină decât cea produsă pe bază de combustibili fosili. Capacitatea mondială de generare a energiei solare a crescut exponențial de la un gigawatt

²⁵ Sébastien Duyck et al., *Human rights and the Paris Agreement's Implementation Guidelines: opportunities to develop a rights-based approach* (Drepturile omului și Orientări pentru punerea în aplicare a Acordului de la Paris: Oportunități de dezvoltare a unei abordări bazate pe drepturi), *Carbon and Climate Law Review*, vol. 12, nr. 3, pp. 191–202.

²⁶ A se vedea *The Production Gap (2019 Report)*, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (PNUM).
²⁷ www.ipcc.ch/sr15/.

²⁸ A se vedea <https://poweringpastcoal.org>.

²⁹ A se vedea *The Production Gap*, Programul Națiunilor Unite pentru Mediu.

în 2000 (un gigawatt este echivalentul unui miliard de wați) la peste 500 de gigawați în 2019. Datorită unor politici publice favorabile, China, Statele Unite, Japonia, Germania și India sunt în prezent primele cinci țări din lume producătoare de energie electrică solară.

63. Capacitatea totală de producție a energiei electrice eoliene a crescut de la 17 gigawați în 2000 la peste 600 de gigawați în 2019. Primele cinci țări din lume producătoare de energie electrică de origine eoliană, tot datorită unor politici publice eficiente, sunt China, Statele Unite, Germania, India și Spania.

64. Scăderea considerabilă a costurilor energiei eoliene și solare înseamnă că trecerea rapidă la o energie electrică din surse 100% regenerabile este responsabilă din punct de vedere ecologic și atractivă din punct de vedere economic. Albania, Costa Rica, Islanda, Namibia, Norvegia, Paraguay și Uruguay și-au asigurat deja între 98 și 100% din energia electrică necesară din surse regenerabile, precum energia hidroelectrică, solară, eoliană și geotermală și biomasa. Belize, Bhutan, Burundi, Republica Democratică Congo, Kârgâzstan, Republica Populară Democrată Laos, Mozambic, Nepal, Tadjikistan și Zambia obțin mai mult de 90% din energie din astfel de surse nepoluante.

65. Programele de distribuție a energiei regenerabile (în care energia electrică este produsă în locul sau în apropierea locului în care este utilizată) oferă o modalitate excelentă de a extinde accesul fiabil la o energie electrică accesibilă și curată, acestea fiind puse în aplicare în multe țări cu venituri mici și medii din Asia, Africa și America Latină. De exemplu, cel puțin 20 de milioane de persoane din sate izolate din Bangladesh dispun de panouri solare cu baterii în care este depozitată energia produsă, ceea ce le îmbunătățește calitatea vieții.³⁰

66. Nouăsprezece state din Africa de Vest colaborează în cadrul Proiectului regional de alimentare cu energie electrică prin sisteme fotovoltaice off-grid (Regional Off-Grid Electrification Project) pentru a spori accesul la electricitate al gospodăriilor și întreprinderilor prin utilizarea sistemelor fotovoltaice off-grid. Se preconizează că 585 000 de gospodării (2 milioane de persoane), precum și 65 000 de întreprinderi mici și mijlocii, vor beneficia de proiectul de 150 de milioane de USD.³¹ Printre statele participante se numără Benin, Burkina Faso, Capul Verde, Camerun, Republica Centrafricană, Ciad, Republica Côte d'Ivoire, Gambia, Ghana, Guineea, Guineea-Bissau, Liberia, Mali, Mauritania, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone și Togo.³²

67. În cadrul Inițiativei de restaurare a peisajului forestier african, 28 de țări din Africa s-au angajat să restaureze peste 100 de milioane de hectare de terenuri defrișate și degradate. Această inițiativă este finanțată din fonduri pentru dezvoltare în valoare de 1 miliard USD și din fonduri din sectorul privat în valoare de 500 de milioane USD. Deși pune accent pe îmbunătățirea mijloacelor de trai, aceasta va avea ca rezultat și crearea unor păduri sănătoase și, prin urmare, creșterea capacității de stocare a dioxidului de carbon. Printre statele participante se numără Africa de Sud, Benin, Burkina Faso, Burundi, Camerun, Republica Centrafricană, Ciad, Congo, Republica Democratică Congo, Republica Côte d'Ivoire, Eswatini, Etiopia, Ghana, Guineea, Kenya, Liberia, Madagascar, Malawi, Mozambic, Niger, Nigeria, Rwanda, Senegal, Sudan, Republica Unită Tanzania, Togo, Uganda și Zimbabwe.³³

68. În 2018, Vanuatu a lansat politica sa națională privind schimbările climatice și strămutările cauzate de dezastre, care pune accent pe o abordare bazată pe drepturile omului, inspirată de Cadru de la Sendai pentru reducerea riscurilor de dezastre și de Principiile directe cu privire la strămutarea internă. Politica este sistemică și orientată către acțiune, integrează dimensiunea de gen și se bazează pe principiile nediscriminării și

³⁰ Ehsanul Kabir, Ki-Hyun Kim și Jan E. Szulejko, *Social Impacts of Solar Home Systems in Rural Areas: A Case Study in Bangladesh* (Impactul social al sistemelor fotovoltaice din zonele rurale, destinate producerii energiei electrice casnice: Un studiu de caz din Bangladesh), *Energies*, vol. 10, nr. 10, pp. 1–12.

³¹ <https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/project-detail/P160708?lang=en>.

³² www.lightingafrica.org/publication/regional-off-grid-electrification-project-rogep-overview/.

³³ A se vedea <https://afr100.org/content/home>.

participării populației. Aceasta conține dispoziții referitoare la prevenție, la protejarea persoanelor în timpul evacuării și pe tot parcursul strămutării, precum și la identificarea de soluții durabile.

69. Deși relocarea comunităților ar trebui să fie o măsură de ultimă instanță, în cazurile în care aceasta este inevitabilă, ar trebui să fie elaborate planuri în strânsă cooperare cu populațiile afectate. În Fiji, *Orientările privind relocarea planificată (Planned Relocation Guidelines)*, publicate în 2018, sunt un exemplu lăudabil al unei abordări a problemei relocării care se bazează pe drepturile omului.

70. Australia, Canada, Danemarca, Elveția, Suedia și Țările de Jos contribuie în procent de 98 până la 100% la finanțarea publică bilaterală a politicilor și acțiunilor climatice prin subvenții, care constituie o soluție mult mai bună pentru țările în curs de dezvoltare decât împrumuturile.³⁴

71. Germania finanțează proiecte din Mexic menite să încurajeze participarea femeilor la politicile și acțiunile climatice, cum ar fi *Red Mujeres en Energía Renovable y Eficiencia Energética* (Rețeaua femeilor din domeniul energiei regenerabile și eficienței energetice). Irlanda promovează egalitatea de gen în ceea ce privește accesul la energia regenerabilă, dezvoltarea unei agriculturi reziliente la schimbările climatice și ecologizarea sectorului sănătății.

72. Fondul Global pentru Mediu (*Global Environment Facility*) a înființat un grup consultativ pentru populațiile indigene și un program de burse pentru populațiile indigene. Acestea sunt primele măsuri importante menite să sporească fluxurile de finanțare pentru acțiunile climatice în favoarea populațiilor indigene.

3. Hrană sănătoasă și produsă în mod sustenabil

73. Peste 800 de milioane de persoane erau subnutrite în 2017, marcând al treilea an consecutiv de creștere a foametei la nivel mondial. Având în vedere efectele extrem de nefaste ale agriculturii industriale asupra mediului și nevoia de a hrăni aproximativ 8 miliarde de oameni, este imperativ ca regimurile alimentare să evolueze și alimentele să fie produse în mod sustenabil.

74. În Declarația Universală a Drepturilor Omului și Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale se recunoaște că dreptul la hrană este o componentă a dreptului la un nivel de trai adecvat. Treizeci și unu de state recunosc dreptul la hrană în constituție: Africa de Sud, Belarus, Statul Plurinațional al Boliviei, Brazilia, Columbia, Costa Rica, Republica Democratică Congo, Cuba, Republica Dominicană, Ecuador, Egipt, Fiji, Filipine, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, India, Kenya, Malawi, Maldive, Mexic, Republica Moldova, Nepal, Nicaragua, Niger, Panama, Paraguay, Surinam, Ucraina și Zimbabwe.

75. Agroecologia poate contribui la îmbunătățirea mijloacelor de trai ale micilor agricultori și ale celor care trăiesc în sărăcie, inclusiv ale femeilor, întrucât presupune un grad redus de dependență față de elemente externe costisitoare. Aceasta îmbunătățește calitatea aerului, a solului, a apelor de suprafață și a apelor subterane, implică un consum de energie mai mic, reduce emisiile de gaze cu efect de seră și crește capacitatea absorbanților de dioxid de carbon (A/HRC/16/49, pct. 31). În 2018, Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură a decernat premiul *Future Policy Award* pentru politicile agroecologice din Brazilia, Danemarca, Ecuador, India, Filipine, Senegal și Statele Unite, care au dezvoltat agroecologia, au îmbunătățit mijloacele de trai ale micilor producători de alimente, au asigurat sisteme de producție alimentară durabile și au pus în aplicare practici agricole reziliente la schimbările climatice.³⁵ În 2019, World Future Council a salutat mai

³⁴ Tracy Carty și Armelie le Comte, *Climate Finance Shadow Report 2018: Assessing progress towards the \$100 billion commitment*, Oxfam, 2018.

³⁵ A se vedea www.fao.org/agroecology/slideshow/news-article/en/c/1187596/.

multe proiecte agroecologice din Benin, Brazilia, Camerun, Cuba, Egipt, Filipine, India, Mozambic, Nepal și Niger, care constituie bune practici.³⁶

76. În 2004, Turcia a adoptat o lege privind agricultura ecologică și, în 2010, o normă privind principiile și practicile agriculturii ecologice. Numărul cultivatorilor de culturi ecologice și al zonelor de culturi ecologice a crescut rapid din 2010, iar suprafețele destinate producției agricole ecologice au crescut cu peste 60% între 2010 și 2014.³⁷

77. Marele Zid Verde (*The Great Green Wall*) este o inițiativă extraordinară de restaurare a terenurilor degradate din regiunea Sahel din Africa. Printre statele vizate se numără Algeria, Benin, Burkina Faso, Camerun, Capul Verde, Ciad, Djibouti, Egipt, Eritreea, Etiopia, Gambia, Ghana, Libia, Mali, Mauritania, Niger, Nigeria, Senegal, Somalia, Sudan și Tunisia. Marele Zid Verde va contribui la combaterea schimbărilor climatice, a secetei, a foametei, a conflictelor și a migrației. În Senegal au fost plantați deja peste 12 milioane de copaci rezistenți la secetă. În Etiopia au fost restaurate 15 milioane de hectare de terenuri degradate și au fost plantate sute de milioane de copaci. În Niger, au fost restaurate 5 milioane de hectare de terenuri și drept urmare acestea produc anual o cantitate suplimentară de 500 000 de tone de cereale, care sunt suficiente pentru a hrăni 2,5 milioane de persoane.³⁸

78. Școlile agricole îi învață pe agricultori să reducă semnificativ utilizarea pesticidelor, deoarece inputurile agricole sunt înlocuite de cunoștințe. Studiile realizate pe scară largă în Bangladesh, Indonezia și Vietnam au relevat o scădere de 34 până la 92% a utilizării pesticidelor pentru culturile de orez.³⁹

79. Un element important al trecerii la un sistem alimentar sănătos și durabil este scăderea producției și consumului de carne, în special de carne de vită, ca urmare a repercusiunilor majore pe care îl au asupra mediului.⁴⁰ Culturile de plante proteaginoase (de exemplu, soia, linte și mazăre) pot prezenta avantaje, cum ar fi reducerea presiunii cauzate de boli și dăunători, îmbunătățirea gestionării azotului, reducerea emisiilor de azot și sporirea oportunităților pentru agricultori. În 2015, Irlanda a introdus un program care le oferă fermierilor stimulente pentru cultivarea de plante proteaginoase. În primul an al programului a fost raportată o creștere de 300% a producției.⁴¹

4. Accesul la apă sigură și la salubritate adecvate

80. În 2017, 785 de milioane de oameni nu aveau încă acces la servicii de bază de alimentare cu apă și 700 de milioane de oameni încă practicau defecarea în aer liber din cauza lipsei serviciilor de salubritate. Lipsa accesului la apă potabilă sigură și la salubritate adecvate cauzează anual 870 000 de decese premature (a se vedea E/2019/68).

81. Dreptul omului la apă potabilă și la salubritate a fost recunoscut în 2010 de Adunarea Generală, în Rezoluția 64/292, și de Consiliul Drepturilor Omului, în Rezoluția 15/9, și a fost reafirmat în mod repetat.⁴² O fostă Raportoare specială pentru dreptul omului la apă potabilă sigură și la salubritate a publicat un set cuprinzător de bune practici în ceea

³⁶ A se vedea www.worldfuturecouncil.org/press-release-opa-2019/.

³⁷ *State of the Environment Report for Republic of Turkey* (Raport privind situația mediului din Republica Turcia), Ministerul Mediului și Urbanizării, 2016.

³⁸ www.greatgreenwall.org.

³⁹ Henk Van den Berg și Janice Jiggins, *Investing in Farmers: the Impacts of Farmer Field Schools in Relation to Integrated Pest Management* (Investițiile în agricultori: impactul școlilor agricole în ceea ce privește programele de combatere integrată a dăunătorilor), *World Development*, vol. 35, nr. 4, aprilie 2007, pp. 663–686.

⁴⁰ *Special Report on Climate Change and Land: Summary for Policymakers* (Raport special privind schimbările climatice și terenurile: Rezumat pentru decidenții politici), IPCC, 2019 (disponibil la adresa www.ipcc.ch/srccl/chapter/summary-for-policymakers).

⁴¹ *Solutions for the Farm of the Future: Go Green*, New Economics Foundation. 2017.

⁴² A se vedea, de exemplu, Rezoluția 68/157 a Adunării Generale și Rezoluția 27/7 a Consiliului Drepturilor Omului.

ce privește punerea în aplicare a dreptului la apă și la salubritate.⁴³ În acest manual, raportoarea subliniază necesitatea de a defini clar conținutul dreptului la apă și la salubritate, în cadrul unor legi, regulamente și politici care să reglementeze existența serviciilor necesare pentru exercitarea acestor drepturi, accesibilitatea fizică la acestea, accesibilitatea acestora din punct de vedere financiar, calitatea și siguranța utilizării acestora, precum și caracterul lor acceptabil. De asemenea, este esențială instituirea unor cadre juridice în vederea eliminării discriminării în ceea ce privește furnizarea de servicii de alimentare cu apă și de salubritate (astfel cum s-a raportat, de exemplu, în Ghana, Honduras și Pakistan).

82. În prezent, zeci de state recunosc dreptul omului la apă și/sau la salubritate în constituția și/sau legislația lor, inclusiv Africa de Sud, Belgia, Statul Plurinațional al Boliviei, Chile, Republica Democratică Congo, Cuba, Republica Dominicană, Ecuador, Etiopia, Fiji, Franța, Kenya, Maldive, Mexic, Nicaragua, Niger, Paraguay, Slovenia, Insulele Solomon, Tunisia, Republica Unită Tanzania, Țările de Jos și Uruguay.

83. Ar fi ideal ca statele să integreze dreptul la apă și la salubritate în cadrul lor juridic, inclusiv în constituția și legislația lor, precum și în politicile și programele lor. De exemplu, în Africa de Sud, dreptul la apă este consacrat în constituție, Legea Națională privind Apa (*National Water Act*), Legea privind serviciile de alimentare cu apă (*Water Services Act*), Strategia privind furnizarea gratuită a unor servicii de bază de alimentare cu apă (*Free Basic Water Implementation Strategy*) și Cadrul național pentru politici municipale în favoarea persoanelor sărace (*National Framework for Municipal Indigent Policies*). *Water Services Act* recunoaște, de asemenea, dreptul la salubritate. Cadrul juridic a permis obținerea finanțării necesare pentru a asigura punerea în aplicare a acestor drepturi. În perioada 2000–2017, 14 milioane de sud-africani au avut acces la servicii de bază de alimentare cu apă, în timp ce 17 milioane de oameni au avut acces cel puțin la instalații sanitare de bază.⁴⁴

84. În Polonia, Programul național pentru epurarea apelor uzate orășenești fost pus în aplicare pentru a asigura conformitatea instalațiilor cu legislația actualizată referitoare la apă. Politica a încurajat construirea de noi stații de epurare a apelor uzate și modernizarea celor existente, ceea ce a redus poluarea apei și a permis producerea de energie din deșeuri. În 2017, 99% din populația Poloniei avea acces cel puțin la instalații sanitare de bază, iar 99% din apele uzate erau tratate în stații care asigurau cel puțin o epurare secundară.

85. Printre cele mai bune practici se numără programele în favoarea persoanelor sărace, menite să asigure accesul acestora la apă potabilă sigură. În Franța și Belgia există un tip de subvenție, considerată drept un mecanism de solidaritate, care asigură plata facturilor de apă pentru persoanele cele mai defavorizate din punct de vedere financiar (A/HRC/18/33/Add.1, pct. 33). Chile are o abordare similară, care permite plata costurilor de racordare la rețea în rate lunare accesibile, pe o perioadă de cinci ani, în locul unei sume forfetare. În Zambia, *Devolution Trust Fund* a fost creat în 2003 pentru finanțarea serviciilor de alimentare cu apă și de salubritate pentru zonele urbane sărace și așezările informale. Finanțarea a fost asigurată de partenerii de dezvoltare, guvern și serviciile de alimentare cu apă, iar fondul este alimentat cu sumele aferente taxei de solidaritate de 3%, aplicată facturilor la apă ale tuturor clienților.⁴⁵ Echipa de proiect include reprezentanți din rândul membrilor comunităților locale, care decid unde vor fi amplasate cabinele de distribuție a apei, grupurile locale de monitorizare a distribuției apei având rolul de mecanism de control.

⁴³ Caterina de Albuquerque, *Realising the Human Rights to Water and Sanitation: A Handbook*, (Manual privind realizarea dreptului la apă și la salubritate), 2014.

⁴⁴ *Progress on household drinking water, sanitation, and hygiene 2000-2017: Special focus on inequalities* (Progresele înregistrate în perioada 2000-2017 în ceea ce privește disponibilitatea apei potabile, instalațiile sanitare și igiena în gospodărie, cu un accent special pe inegalități), UNICEF și Organizația Mondială a Sănătății, 2019.

⁴⁵ Robert Bos et al., *Manual of the Human Rights to Safe Drinking Water and Sanitation for Practitioners* (Manual pentru practicieni privind dreptul omului la apă potabilă și la salubritate) (London, IWA Publishing, 2016).

86. Bangladesh, Kenya, Mozambic, Peru și Ungaria au instituit de asemenea legi, politici sau programe solide pentru furnizarea de servicii de alimentare cu apă și de canalizare comunităților sărace și marginalizate.

87. Capul Verde, Comore, Maldive, Mauritius, Republica Democratică Sao Tome și Principe și Seychelles au lansat o inițiativă de soluționare a problemelor legate de lipsa de apă dulce și contaminarea rezervelor de apă dulce, exploatarea excesivă și gestionarea defectuoasă a resurselor de apă subterane, precum și de poluarea apelor de suprafață.⁴⁶ Aproximativ 100 000 de membri ai comunității beneficiază deja de îmbunătățirea calității apei. Acest proiect contribuie la realizarea dreptului la apă, reducerea sărăciei și îmbunătățirea sănătății și facilitează adaptarea la schimbările climatice.

88. Obiectivul final este asigurarea accesului universal la apă sigură și la salubritate adecvate. În ceea ce privește salubritatea, există vești foarte încurajatoare. În perioada 2000–2017, Etiopia, India și Nepal au înregistrat o reducere substanțială – de peste 45% – a numărului de persoane care practică defecarea în aer liber. În aceeași perioadă, în Capul Verde, Cambodgia, India, Indonezia, Lesotho, Mauritania, Statele Federate ale Microneziei, Nepal și Vietnam, procentul populației care are acces cel puțin la instalații sanitare de bază a crescut cu peste 30%.

89. De asemenea, în unele state s-au înregistrat progrese impresionante în ceea ce privește accesul la o apă potabilă mai sigură. Accesul la servicii de bază de alimentare cu apă a crescut cu peste 30% în perioada 2000-2017 în Afganistan, Republica Populară Democrată Laos, Mali, Mauritania, Mozambic, Myanmar și Somalia.⁴⁷ Accesul la servicii de bază de alimentare cu apă în zonele rurale din Paraguay s-a îmbunătățit rapid, crescând de la 53% în 2000 la 99% în 2017. Realizarea acestor progrese a permis îmbunătățirea sănătății și bunăstării oamenilor și a asigurat exercitarea drepturilor omului.⁴⁸

5. Mediile netoxice în care oamenii să trăiască, să muncească și să își petreacă timpul liber

90. Substanțele toxice constituie o amenințare directă la adresa dreptului la viață, la sănătate, la alimente sigure și la apă potabilă sigură, la o locuință adecvată, precum și la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Cel puțin 9 milioane de oameni mor anual din cauza poluării.⁴⁹ Deseori, membrii populațiilor vulnerabile și marginalizate resimt cel mai acut povara efectelor nocive ale substanțelor toxice.

91. Printre instrumentele internaționale importante care interzic sau limitează utilizarea anumitor substanțe toxice, sau prevăd eliminarea lor progresivă, se numără Convenția de la Basel privind controlul transportului peste frontiere al deșeurilor periculoase și al eliminării acestora, Convenția de la Stockholm privind poluanții organici persistenți, Convenția de la Rotterdam, Convenția de la Minamata privind mercurul și Convenția de la Viena privind protecția stratului de ozon (inclusiv Protocolul de la Montreal privind substanțele care epuizează stratul de ozon și amendamentele asociate). Punerea în aplicare a obligațiilor legate de aceste instrumente constituie bune practici menite să asigure exercitarea dreptului la un mediu sănătos și durabil.

92. Biomonitorizarea umană este o bună practică importantă întrucât măsoară concentrațiile de substanțe toxice și a metaboliților acestora în fluidele corpului, materiile fecale, păr, dinți și unghii. Datele obținute în urma biomonitorizării indică nivelurile de expunere la substanțe toxice și evoluția acestora, ajută cercetătorii să înțeleagă efectele lor

⁴⁶ *Implementing Integrated Water Resources Management in the Atlantic and Indian Ocean Small Island Developing States* (Punerea în aplicare a unor măsuri de gestionare integrată a resurselor de apă în statele insulare mici în curs de dezvoltare din Oceanul Atlantic și Indian); a se vedea www.thegef.org/news/life-aquatic-small-islands-atlantic-indian-oceans-working-together-fight-tough-water-challenges.

⁴⁷ *Progress on household drinking water, sanitation, and hygiene 2000-2017: Special focus on inequalities*, UNICEF și Organizația Mondială a Sănătății, 2019.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ A se vedea www.thelancet.com/commissions/pollution-and-health.

asupra sănătății și contribuie la elaborarea și evaluarea politicilor de reducere a acestei expuneri. Este necesară aplicarea standardelor etice pentru a proteja drepturile omului. Canada, Danemarca, Franța, Germania, Norvegia, Spania și Statele Unite au pus în aplicare programe naționale de biomonitorizare.⁵⁰

93. Uniunea Europeană dispune de un cadru de reglementare relativ solid privind substanțele toxice. Principalul text de lege al acesteia, care reglementează substanțele chimice toxice, Regulamentul privind înregistrarea, evaluarea, autorizarea și restricționarea substanțelor chimice (REACH), adoptă o abordare bazată pe riscuri în ceea ce privește gestionarea substanțelor chimice. Uniunea Europeană interzice utilizarea substanțelor cancerigene și mutagene și a substanțelor toxice pentru reproducere în produsele cosmetice și în produsele de îngrijire personală.

94. Suedia și Norvegia sunt lideri internaționali în ceea ce privește reglementarea substanțelor chimice pentru a reduce riscul de afectare a sănătății și a mediului. Suedia a stabilit obiective și termene naționale pentru eliminarea treptată a mercurului, a plumbului, a substanțelor carcinogene și mutagene, a substanțelor care dăunează reproducerii și a substanțelor persistente și bioacumulative. Norvegia a întocmit o listă de priorități, cu peste 30 de substanțe și grupe de substanțe, precum și rapoarte privind progresele înregistrate în ceea ce privește reducerea nivelului de emisii.⁵¹

95. Vietnam și-a consolidat sistemul de reglementare a problemelor de mediu, astfel cum o dovedește includerea dreptului la un mediu sănătos în constituție (2013) și într-o nouă lege privind protecția mediului (2014). În 2016, în urma deversărilor masive de substanțe toxice în ocean, care au ucis cantități enorme de pește și crustacee, Ministerul Mediului și Resurselor Naturale a amendat compania Formosa Steel cu 500 de milioane USD pentru poluarea generată, care a depășit nivelurile permise, și a solicitat companiei să procedeze la remedierea ecologică a zonelor afectate.

96. Poluarea cu plastic reprezintă o preocupare uriașă la nivel mondial din cauza impactului său asupra oamenilor și biodiversității. Uniunea Europeană a adoptat cel mai cuprinzător text legislativ pentru reducerea generării deșeurilor de plastic, și anume Directiva (UE) 2019/904. Printre articolele interzise se numără tacâmurile și farfuriile din plastic, agitatoare pentru băuturi, paie pentru băuturi, recipiente pentru alimente și băuturi, fabricate din polistiren expandat, precum și bețe care se atașează baloanelor sau care sprijină baloane. Normele privind răspunderea extinsă a producătorilor se aplică și altor produse și ambalaje de plastic. Până în 2029, 90% din deșeurile de produse din plastic de unică folosință trebuie să fie colectate pentru reciclare.

97. Germania dispune de un sistem avansat de gestionare a deșeurilor, care protejează sănătatea umană, drepturile omului și mediul, grație unor legi și reglementări solide și a unor instituții eficiente în ceea ce privește aplicarea normelor, asigurarea și monitorizarea aplicării lor, precum și asigurarea unei finanțări adecvate, prin aplicarea principiului „poluatorul plătește” și utilizarea celor mai bune tehnologii disponibile. În 2017, erau reciclate 68% din deșeurile urbane din Germania, aceasta fiind cea mai mare rată din lume.⁵²

98. Albania, Bahrain, Burkina Faso, Kenya, Muntenegru, Rwanda, Samoa, Senegal și Uzbekistan au interzis pungile de plastic, reducând astfel poluarea cu plastic și numărul de decese în rândul animalelor și prevenind înfundarea scurgerilor, fenomen care poate contribui la inundații și îmbolnăvirea de malarie. Aceste politici îmbunătățesc de asemenea calitatea aerului, întrucât pungile de plastic nu mai sunt eliminate prin ardere.

99. Subvențiile cu efecte negative („*perverse subsidies*”) sunt subvenții de stat care susțin financiar activități care aduc prejudicii mediului. De exemplu, în majoritatea statelor, taxele pe motorină sunt mai scăzute decât cele pe benzină, deși motorina generează un nivel

⁵⁰ *Human biomonitoring: facts and figures* (Biomonitorizarea umană: date și cifre), Oficiul Regional pentru Europa al Organizației Mondiale a Sănătății, Copenhaga, 2015.

⁵¹ A se vedea www.environment.no/topics/hazardous-chemicals/list-of-priority-substances/.

⁵² A se vedea https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics.

mai ridicat de emisii de substanțe toxice. Regatul Unit a fost primul stat membru al Uniunii Europene care a impus accize mai mari pentru motorină decât pentru benzina obișnuită.⁵³

100. Taxele pot fi folosite în mod eficient pentru a reduce amenințările la adresa mediului. Taxele pentru poluare sunt aplicate pe scară largă. Filipine, Franța, Germania, Malaysia și Țările de Jos percep taxe pentru efluenți. Studiile arată că taxele legate de poluarea apei determină o scădere semnificativă a nivelului de poluare.⁵⁴ Finlanda, Franța, Germania, Japonia, Norvegia, Suedia, Statele Unite și Țările de Jos fac parte din numeroasele state care impun taxe pentru poluarea atmosferică.

101. Reabilitarea zonelor poluate sau contaminate reprezintă, de asemenea, o activitate importantă pentru asigurarea unui mediu netoxic. În temeiul unei legi federale adoptate în 1999 și modificată recent (2019), Federația Rusă a pus în aplicare o gamă largă de măsuri de protejare a lacului Baikal și a regiunii înconjurătoare, precum închiderea unei fabrici de celuloză și hârtie, reabilitarea terenurilor poluate, reducerea volumului de ape reziduale poluate care sunt deversate în lac și creșterea cantității de deșeuri solide gestionate în mod adecvat. Pentru a asigura punerea în aplicare și respectarea legislației privind protecția mediului în bazinul hidrografic al lacului Baikal, precum și pentru a proteja dreptul constituțional al cetățenilor la un mediu favorabil, în 2017 a fost deschis Biroul Procurorului Interregional pentru Mediu al Lacului Baikal.

102. Este esențial ca guvernele să aplice legislația mediului atunci când poluatorii încalcă normele. Lipsa unei aplicări adecvate a legislației mediului constituie o problemă mondială. În 2019, Etiopia a închis patru tăbăcării din cauza emisiilor de deșeuri toxice.⁵⁵ Myanmar a suspendat temporar activitatea a două mine de staniu și a 17 fabrici pentru încălcarea reglementărilor privind mediul.

6. Ecosisteme sănătoase și biodiversitate

103. Umanitatea depinde de natură pentru o gamă largă de produse și servicii ecologice, de la hrană, fibre și medicamente la polenizare, aer curat, apă și soluri. Drepturile omului pot fi puse în pericol de lipsa accesului la abundența oferită de natură sau de adoptarea unor măsuri pentru protejarea naturii care nu țin seama de aceste drepturi (a se vedea A/HRC/34/49). La nivel mondial, populațiile de faună și floră sălbatică au scăzut cu 60% din 1970 și 1 milion de specii sunt în pericol de dispariție. Declinul sau dispariția unei anumite specii ar putea avea efecte devastatoare asupra unei comunități indigene și asupra drepturilor sale. Totuși, crearea unei noi zone protejate, fără consultarea și consimțământul populațiilor indigene sau comunităților locale, ar putea aduce atingere drepturilor acestora (a se vedea A/71/229).

104. Dreptul internațional al mediului stabilește norme și standarde pentru protecția diversității și a abundenței vieții pe Pământ, prin instrumente internaționale precum Convenția privind diversitatea biologică, Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție, Convenția asupra zonelor umede, de importanță internațională, în special ca habitat al păsărilor acvatice, Convenția privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, Convenția Națiunilor Unite asupra dreptului mării și Convenția internațională privind reglementarea vânării balenelor. De exemplu, Obiectivele de la Aichi privind biodiversitatea, stabilite în temeiul Convenției privind diversitatea biologică, au ca scop protejarea a 17% din ecosistemele terestre reprezentative și a 10% din ecosistemele costiere și marine reprezentative, până în 2020. Instrumentele regionale referitoare la mediu sunt, de asemenea, importante.

105. Tot mai multe constituții prevăd obligații legate de protejarea speciilor sălbatice și a naturii, în special constituțiile Regatului Bhutan, Statului Plurinațional al Boliviei,

⁵³ A se vedea Agenția Europeană de Mediu, *Transport fuel prices and taxes in Europe* (Prețul combustibililor și taxele pentru combustibili în Europa), la adresa <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/fuel-prices-and-taxes/assessment-4>.

⁵⁴ Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, *Environmental Taxation: A Guide for Policymakers* (Taxele de mediu: Un ghid pentru decidenții politici), 2011.

⁵⁵ A/HRC/WG.6/33/ETH/1, pct. 38.

Republicii Ecuador și Republicii Namibia. Constituția Regatului Bhutan impune ca 60% din suprafața terestră să fie permanent acoperită de păduri. Constituțiile Statului Plurinațional Bolivia și Republicii Ecuador fac referire la drepturile speciilor non-umane, în timp ce Constituția Ecuadorului conține dispoziții cuprinzătoare cu privire la drepturile *Pachamama* (Mamei Pământ). Recunoașterea drepturilor naturii ar putea avea ca rezultat reducerea prejudiciilor cauzate mediului, ceea ce ar putea aduce beneficii drepturilor omului.

106. La nivel legislativ, aproape toate statele au legi specifice care protejează speciile sălbatice și habitatul acestora și care reglementează activitățile care ar putea să cauzeze prejudicii altor specii sau să conducă la supraexploatarea acestora, cum ar fi pescuitul, vânătoarea, mineritul, agricultura și silvicultura.

107. Printre statele care protejează cel puțin 25% din terenurile lor se numără Andorra, Austria, Bahamas, Belize, Benin, Bhutan, Statul Plurinațional al Boliviei, Botswana, Brazilia, Brunei Darussalam, Bulgaria, Cambodgia, Congo, Costa Rica, Croația, Republica Dominicană, Franța, Germania, Grecia, Guineea, Japonia, Luxemburg, Malta, Maroc, Monaco, Namibia, Nicaragua, Noua Zeelandă, Palau, Polonia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Sao Tome și Principe, Senegal, Seychelles, Slovacia, Slovenia, Spania, Sri Lanka, Republica Unită Tanzania, Togo, Trinidad și Tobago, Republica Bolivariană a Venezuelei, Zambia și Zimbabwe.⁵⁶ În total, peste 15% din terenurile lumii – peste 25 de milioane de kilometri pătrați (dimensiunea Americii de Nord) – sunt protejate în prezent, ceea ce ar trebui să contribuie la conservarea biodiversității.⁵⁷

108. Șaisprezece state protejează cel puțin 25% din teritoriul lor maritim: Australia, Belgia, Brazilia, Chile, Franța, Gabon, Germania, Iordania, Lituania, Monaco, Noua Zeelandă, Palau, Slovenia, Regatul Unit, Statele Unite și Țările de Jos.⁵⁸

109. Recent, au fost adoptate legi care recunosc drepturile funciare ale populațiilor indigene și ale comunităților locale în Kenya (*Community Land Act of 2016* - Legea din 2016 privind terenurile comunitare), Mali (*Agricultural Land Law of 2017* - Legea din 2017 privind terenurile agricole) și Zambia (*Forest Act of 2015* - Legea din 2015 privind pădurile). Este mai probabil ca populațiile indigene și comunitățile locale să investească în buna gestionare a pădurilor, a solului și a apei dacă drepturile acestora privind folosința terenurilor sunt stabilite clar și dacă acestea sunt protejate împotriva evacuării. Este mai probabil ca acestea să investească mai degrabă în îmbunătățirea randamentului terenurilor existente decât în extinderea culturilor în zone marginale sau forestiere. Pădurile deținute în mod legal de către populațiile indigene și comunitățile locale și/sau a căror folosință de către acestea este prevăzută de lege oferă o serie de avantaje ecologice și sociale, precum rate mai scăzute de defrișare și degradare a pădurilor, investiții mai mari în restaurarea și întreținerea pădurilor, conservarea mai eficientă a biodiversității, reducerea emisiilor de carbon și creșterea capacității de stocare a dioxidului de carbon, reducerea conflictelor și a sărăciei.⁵⁹

110. Rezervația Biosferei Maya din Guatemala este una din zonele cu cea mai mare biodiversitate din lume. Pentru a contribui la conservarea rezervației, guvernul a acordat concesiuni funciare pentru nouă comunități locale, astfel încât acestea să aibă un trai sustenabil de pe urma terenurilor forestiere. Concesiunile au generat venituri anuale de peste 5 milioane USD, precum și locuri de muncă pentru membrii comunității locale. Concesionarea terenurilor forestiere a avut ca rezultat o rată de defrișare aproape de zero în ultimii 14 ani. Potrivit cercetărilor, există o corelație pozitivă între progresul socioeconomic

⁵⁶ A se vedea <https://data.worldbank.org/indicator/ER.LND.PTLD.ZS>.

⁵⁷ James E.M. Watson et al., *The performance and potential of protected areas* (Performanța și potențialul zonelor protejate), *Nature*, vol. 515, pp. 67–73.

⁵⁸ A se vedea <https://data.worldbank.org/indicator/ER.MRN.PTMR.ZS>.

⁵⁹ A se vedea *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services* (A se vedea Raportul de evaluare globală privind biodiversitatea și serviciile ecosistemice), Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (Platforma interguvernamentală științifico-politică privind biodiversitatea și serviciile ecosistemice), 2019.

(venituri, investiții, economii, capitalizarea întreprinderilor comunitare și acumularea de active la nivel de gospodărie și întreprinderi) și conservarea zonelor concesionate.⁶⁰

111. În Kenya, Mișcarea *Green Belt* (Centura Verde), pentru înființarea căreia Wangari Maathai a câștigat Premiul Nobel pentru Pace în 2004, a avut ca rezultat plantarea a peste 51 de milioane de copaci. Această organizație comunitară („grassroot organisation”) sponsorizează 4 000 de pepiniere care produc peste opt milioane de răsaduri indigene anual. Peste 30 000 de femei au beneficiat de formare în domeniul silviculturii, apiculturii, procesării produselor alimentare și în alte domenii de activitate, ceea ce le-a permis să își câștige existența, protejând totodată pământurile și ecosistemele locale. În prezent există mișcări similare în Uganda, Republica Unită Tanzania și alte state africane.

112. Mauritius a instituit programe comunitare destinate restaurării ecosistemelor importante, în special a recifelor de corali și a pădurilor de mangrove. Cel puțin cinci comunități costiere vulnerabile au participat la programe de formare și au creat pepiniere de corali. Pădurile de mangrove din Mauritius care au fost reabilitate sunt protejate în prezent de Legea privind resursele piscicole și marine.

IV. Concluzii

113. În prezentul raport, Raportorul special a rezumat numeroase bune practici legate de punerea în aplicare a dreptului omului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil, care provin din peste 175 de state.⁶¹ O gamă foarte vastă de măsuri pot răspunde unor imperative precum un aer mai curat, un acces mai bun la apă sigură și instalații sanitare adecvate, o hrană produsă în mod sustenabil, medii sănătoase și un climat sigur. Acest lucru este valabil chiar și în situațiile dificile, de exemplu în state sau comunități afectate de sărăcie, conflicte sau dezastre naturale. Principalii beneficiari ai bunelor practici evidențiate în prezentul raport sunt persoanele și comunitățile care sunt cele mai expuse la efectele negative ale daunelor de mediu și care nu au acces la servicii de bază care contribuie la protecția mediului.

114. Protejarea mediului contribuie la realizarea drepturilor omului, iar protecția drepturilor omului contribuie la protejarea mediului. Deși, în unele state, anumite aspecte ale dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil sunt puse în aplicare în mod progresiv, toate statele trebuie să folosească maximul de resurse de care dispun pentru a-și respecta obligațiile în materia drepturilor omului, în cadrul abordării problemelor de mediu.

115. Raportorul special speră că aceste exemple concrete de bune practici vor inspira statele să își intensifice eforturile de recunoaștere, respectare, protejare și realizare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil. Adoptarea unei rezoluții prin care se recunoaște dreptul la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil ar putea să motiveze statele să își intensifice eforturile depuse pentru a asigura exercitarea acestui drept. Într-adevăr, exact acesta a fost efectul constat de multe state după adoptarea, în 2010, de către Adunarea Generală, a Rezoluției 64/292 și, de către Consiliul Drepturilor Omului, a Rezoluției 15/9 privind dreptul la apă potabilă și la salubritate. O abordare bazată pe drepturile omului nu este doar utilă, ci este chiar esențială pentru încurajarea adoptării numeroaselor măsuri urgente care sunt necesare pentru atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, astfel cum sunt enunțate în Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă.

⁶⁰ Dietmar Stoian et al., *Forest concessions in Petén, Guatemala: A systematic analysis of the socioeconomic performance of community enterprises in the Maya Biosphere Reserve* (O analiză sistematică a performanței socioeconomice a întreprinderilor comunitare din Rezervația Biosferei Maya), Center for International Forestry Research (Centrul de Cercetare Internațională în Silvicultură), 2019.

⁶¹ A se vedea, de asemenea, *Additional Good Practices in the Implementation of the Right to a Safe, Clean, Healthy and Sustainable Environment* (Alte bune practici legate de punerea în aplicare a dreptului la un mediu sigur, curat, sănătos și durabil), document care poate fi consultat la adresa www.ohchr.org/EN/Issues/Environment/SREnvironment/Pages/Annualreports.aspx.

116. În cele din urmă, trebuie subliniat faptul că umanitatea se confruntă cu o criză de mediu mondială copleșitoare și fără precedent, provocată chiar de ea. Deși există numeroase bune practici, acestea sunt departe de a fi suficiente. Mai sunt foarte multe de făcut pentru a transforma societatea nedreaptă și nesustenabilă de astăzi într-o civilizație ecologică, în care drepturile omului să fie respectate, protejate și exercitate la scară globală.

Anexa I

Contributorii la maratonul mondial online al cercetării (*researchathon*)

Raportorul special le mulțumește următorilor contributory la maratonul mondial online al cercetării cu privire la bunele practici legate de punerea în aplicare a unui mediu sigur, curat, sănătos și durabil:

Adam Cassady
Adriana Giunta
Alexandra Wenzel
Alex Pan
Alfred Brownell
Allison McMahon
Amy Auguston
Andy White
Anita Tran
Annabel Anderson
Annie Renouf
Anonim
Anton Strukoff
Arif Nahumbang
Bach Dinh Dang
Balsher Singh Sidhu
Bassam Javed
Bell Knowles
Brayden Pelham
Calder Tsuyuki-Tomlinson
Candice Kong (Xiaowen)
Carlos Camacho
Christine Ramos
Claudia Ituarte-Lima
Claudia Kobetitch
Comisia pentru Drepturile Omului, Filipine
Dany Channraksmeychhoukroth
David Hunter
Denby McDonnell
Dylan Bell
Dylan Thomason
Edyta Sysło
Eliza Bethune
Erica Sheeran
Eric Quetglas Larrauri
Eti Koerniati
Franziska Müller
Gabrielle Mercer
George Andy Pantanosas
Grace Vegesana
Hannah Edward
Handika Rahmawan
Hassan Hasan Abdulla Slais
Heather Park
Helmizan Sakrani
Heta-Elena Heiskanen
Holy Greata
Imranul Laskar
James Long
Jan van de Venis
Jana Sobotová

Joshua Kuepfer
Julia Niebles
Julia Park
Justin Dittmeier
Kate Meagher
Katherine Dullea
Kynan Pacunana
Laura Castrejon-Violante
Lauren Johnson
Leonardo Amerigo Marchetti
Lindsay Robbins
Lynda Collins
Madina Tauyekelova
Malinda Reed
Mara Alisa Andrade
Marc Tucker
Marek Prityi
Margarida Marcelino
Maria del Mar Requena Quesada
Maria Ligaya V. Itliong-Rivera
Maria Requena
Marie-Anne Cohendet
Marina Dowd
Maritess Filomena Rana-Bernales
Michel Prieur
Minnie Cheung
Mirjana Drenovak-Ivanović
Misrak Tekle Yacob
Mochamad Felani Budi Hartanto
Murad Madani
Nani Indrawati
Naomi Luhde-Thompson
Nimesha Perera
Olga Generalova-Kutuzova
Paraskevi Batsikas
Passent Moussa
Patricia Madrigal Cordero
Petru Botnaru
Plamen Peev
Qaiser Imran
Raphaël Roman
Rivkah Gardner-Frolick
Robert-Ian Greene
Sabina Usoltseva
San Sophany
Sean Hansen
Shannon Johnson
Sonia Marcantonio
Sophie Maher
Tasimran (Simran) Thandi
Teny Karnila
Tessa Marsden
Theadora Mills
Thitat Chavisschindha
Tori Cooper
Ulziilkham Enkhbaatar
Yahe Li
Yatman Setiawan
Yelyzaveta Aleksyeyeva
Žaneta Mikosa
Zara Bending

Anexa II

Recunoașterea juridică a dreptului la un mediu sănătos

	<i>În constituția națională</i>	<i>În cadrul unui tratat internațional *</i>	<i>În legislația națională</i>
Afganistan	N	N	N
Albania	N	D	N
Algeria	D	D	N
Andorra	N	N	N
Angola	D	D	D
Antigua și Barbuda	N	N	N
Argentina	D	D	D
Armenia	N	D	D
Australia	N	N	N
Austria	N	D	N
Azerbaidjan	D	D	D
Bahamas	N	N	N
Bahrain	N	D	N
Bangladesh	Di	N	N
Barbados	N	N	N
Belarus	D	D	D
Belgia	D	D	D
Belize	N	N	N
Benin	D	D	D
Bhutan	N	N	D
Bolivia (Statul Plurinațional al Boliviei)	D	D	D
Bosnia și Herțegovina	N	D	D
Botswana	N	D	N
Brazilia	D	D	D
Brunei Darussalam	N	N	N
Bulgaria	D	D	D
Burkina Faso	D	D	D
Burundi	D	D	N
Cambodgia	N	N	N
Capul Verde	D	D	D

	<i>În constituția națională</i>	<i>În cadrul unui tratat internațional *</i>	<i>În legislația națională</i>
Camerun	D	D	D
Canada	N	N	N
Republica Centrafricană	D	D	D
Ciad	D	D	D
Chile	D	N	D
China	N	N	N
Columbia	D	D	D
Comore	D	D	D
Congo	D	D	N
Costa Rica	D	D	D
Republica Côte d'Ivoire	D	D	D
Croația	D	D	D
Cuba	D	N	D
Cipru	Di	D	D
Cehia	D	D	D
Republica Populară Democratică Coreeană	N	N	N
Republica Democratică Congo	D	D	D
Danemarca	N	D	N
Djibouti	N	D	D
Dominica	N	N	N
Republica Dominicană	D	N	D
Ecuador	D	D	D
Egipt	D	D	N
El Salvador	Di	D	Di
Guineea Ecuatorială	N	D	N
Eritreea	N	D	D
Estonia	Di	D	Di
Eswatini	N	D	N
Etiopia	D	D	N
Fiji	D	N	N
Finlanda	D	D	D
Franța	D	D	D
Gabon	D	D	D

	<i>În constituția națională</i>	<i>În cadrul unui tratat internațional *</i>	<i>În legislația națională</i>
Gambia	N	D	D
Georgia	D	D	D
Germania	N	D	N
Ghana	Di	D	N
Grecia	D	D	D
Grenada	N	N	N
Guatemala	Di	D	D
Guineea	D	D	N
Guineea-Bissau	N	D	D
Guyana	D	D	N
Haiti	N	N	D
Honduras	D	D	D
Ungaria	D	D	D
Islanda	N	D	N
India	Di	N	D
Indonezia	D	N	D
(Republica Islamică) Iran	D	N	N
Irak	D	D	N
Irlanda	Di	D	N
Israel	N	N	N
Italia	Di	D	N
Jamaica	D	N	N
Japonia	N	N	N
Iordania	N	D	N
Kazahstan	N	D	D
Kenya	D	D	D
Kiribati	N	N	N
Kuwait	N	D	N
Kârgâzstan	D	D	D
Republica Populară Democrată Laos	N	N	N
Letonia	D	D	D
Liban	N	D	D
Lesotho	N	D	D

	<i>În constituția națională</i>	<i>În cadrul unui tratat internațional *</i>	<i>În legislația națională</i>
Liberia	Di	D	D
Libia	N	D	N
Liechtenstein	N	N	N
Lituania	Di	D	D
Luxemburg	N	D	N
Madagascar	N	D	D
Malawi	D	D	D
Malaysia	Di	N	N
Maldives	D	N	N
Mali	D	D	N
Malta	N	D	N
Insulele Marshall	N	N	N
Mauritania	D	D	D
Mauritius	N	D	N
Mexic	D	D	D
Micronezia (Statele Federate ale Microneziei)	N	N	N
Monaco	N	N	D
Mongolia	D	N	D
Muntelegru	D	D	D
Maroc	D	N	D
Mozambic	D	D	D
Myanmar	N	N	N
Namibia	Di	D	N
Nauru	N	N	N
Nepal	D	N	N
Țările de Jos	N	D	N
Noua Zeelandă	N	N	N
Nicaragua	D	D	D
Niger	D	D	D
Nigeria	Di	D	D
Macedonia de Nord	D	D	D
Norvegia	D	D	D
Oman	N	N	N

	<i>În constituția națională</i>	<i>În cadrul unui tratat internațional *</i>	<i>În legislația națională</i>
Pakistan	Di	N	N
Palau	N	N	D
Panama	Di	D	D
Papua Noua Guinee	N	N	N
Paraguay	D	D	D
Peru	D	D	D
Filipine	D	N	D
Polonia	N	D	N
Portugalia	D	D	D
Qatar	N	D	N
Republica Coreea	D	N	D
Republica Moldova	D	D	D
România	D	D	D
Federația Rusă	D	N	D
Rwanda	D	D	D
Saint Kitts și Nevis	N	D	N
Saint Lucia	N	N	N
Saint Vincent și Grenadine	N	D	N
Samoa	N	N	N
San Marino	N	N	N
Republica Democratică Sao Tome și Principe	D	D	D
Arabia Saudită	N	D	D
Senegal	D	D	D
Serbia	D	D	D
Seychelles	D	D	N
Sierra Leone	N	D	N
Singapore	N	N	N
Slovacia	D	D	D
Slovenia	D	D	D
Insulele Solomon	N	N	N
Somalia	D	D	N
Africa de Sud	D	D	D
Sudanul de Sud	D	N	N

	<i>În constituția națională</i>	<i>În cadrul unui tratat internațional *</i>	<i>În legislația națională</i>
Spania	D	D	D
Sri Lanka	Di	N	N
Sudan	D	D	N
Surinam	N	D	N
Suedia	N	D	N
Elveția	N	D	N
Republica Arabă Siriană	N	D	N
Tadjikistan	N	D	D
Thailanda	D	N	D
Timorul de Est	D	N	D
Togo	D	D	D
Tonga	N	N	N
Trinidad și Tobago	N	N	N
Tunisia	D	D	D
Turcia	D	N	N
Turkmenistan	D	D	D
Tuvalu	N	N	N
Uganda	D	D	D
Ucraina	D	D	D
Emiratele Arabe Unite	N	D	N
Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord	N	N	N
Republica Unită Tanzania	Di	D	D
Statele Unite ale Americii	N	N	N
Uruguay	N	D	D
Uzbekistan	N	N	D
Vanuatu	N	N	N
Venezuela (Republica Bolivariană a Venezuelei)	D	N	D
Vietnam	D	N	D
Yemen	N	D	D
Zambia	N	D	D
Zimbabwe	D	D	D
	110	126	101

D = Da, Di = Da implicit, N = Nu

* Include Carta africană a drepturilor omului și ale popoarelor, Protocolul de la San Salvador, Convenția de la Aarhus, Carta arabă a drepturilor omului și Acordul de la Escazú.
